

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO
INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW

ISSN 0039 2138

UDK 34

STRANI PRAVNI
ŽIVOT

2/2012

Beograd

2012

REDAKCIJA

Editorial board

Prof. dr Mikele Papa - Redovni profesor Pravnog fakulteta i Prorektor
Univerziteta u Firenci

Prof. dr Vid Jakulin - Redovni profesor Pravnog fakulteta u Ljubljani

Dr Stefanos Kareklas - advokat iz Soluna

Prof. dr Alesandro Simoni - Redovni profesor Pravnog fakulteta u Firenci

Prof.dr Đorđe Ignjatović - Redovni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu

Prof.dr Đorđe Đorđević - Redovni profesor Kriminalističko-policijske
Akademije u Beogradu

Dr Branislava Knežić - viši naučni saradnik u Institutu za kriminološka i
sociološka istraživanja

Dr Jovan Ćirić - naučni savetnik u Institutu za uporedno pravo

Prof.dr Vladimir Čolović - vanredni profesor u Institutu za uporedno pravo

Dr Aleksandra Rabrenović - naučni saradnik u Institutu za uporedno
pravo

Dr Jelena Ćeranić - naučni saradnik u Institutu za uporedno pravo

Dr Katarina Jovičić - istraživač-saradnik u Institutu za uporedno pravo

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Editor in chief

Dr Jovan Ćirić

SEKRETAR REDAKCIJE

Secretary of editorial board

Dr Katarina Jovičić

IZDAVAČ

Publisher

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO

Institute of Comparative Law

Beograd, Terazije 41

e-mail:institut@icl.org.rs

www.comparativelaw.info

tel. (011) 32 33 213

Štampa: **GORAGRAF, Beograd**

Tiraž : 300 primeraka

SADRŽAJ

Doc. dr Oliver Nikolić USTAVNOST PRAVNIH AKATA EVROPSKE UNIJE I MEĐUNARODNOG PRAVA SA POSEBNIM OSVRTOM NA USTAVNI SAVET FRANCUSKE	7
Doc. dr Miloš Petrović ARAPSKA POVELJA O LJUDSKIM PRAVIMA – KRITIČKI OSVRT	20
MA Тијана Перић ПАУНДОВА КРИТИКА МЕХАНИЧКЕ ЈУРИСПРУДЕНЦИЈЕ	33
Др Александар Фатић ОГРАНИЧЕЊА ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА ЕКСТРЕМИЗАЦИЈЕ ДЕСНИЦЕ У ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ	47
Проф. др Драгана Коларић СУЗБИЈАЊЕ ТЕРОРИЗМА И КРИВИЧНИ ЗАКОНИК НЕМАЧКЕ ..	56
Dr Dejan B. Đurđević NASLEDNIČKO UVERENJE (<i>ERBSCHHEIN</i>) U NEMAČKOM PRAVU	71
Dr Vesna Klajn-Tatić INFORMISANI PRISTANAK NA UČEŠĆE U NASUMIČNO KONTROLISANIM KLINIČKIM OGLEDIMA	94
Dr Katarina Damnjanović PRAVNI OKVIR ZAŠTITE „NANOTEHNOLOGIJA“ U EVROPSKOJ UNIJI	111
Prof.dr Vladimir Čolović FOREIGN JUDICIAL DECISIONS IN MATTERS OF PARENTAL RESPONSIBILITY	129
Prof.dr Zdravko Petrović, Doc. dr Milan Počuča, Doc. dr Rajko Tepavac UGOVOR O OSIGURANJU ŽIVOTA U PRAVU CRNE GORE	150
Dr Katarina Jovičić ZAHTEV ZA IZVRŠENJE UGOVORA U NAKNADNOM ROKU KOD UGOVORA O MEĐUNARODNOJ PRODAJI ROBE	176

Mr Milica Kovačević PRIVATNI ZATVORI	195
Dr Nataša Mrvić-Petrović VARIJANTE ZATVORSKOG TRETMANA KAO ALTERNATIVNE KRIVIČNE SANKCIJE I MERE	210
Mr Младен Милошевић КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ ПРАВНИХ ЛИЦА У АНГЛО – АМЕРИЧКОМ ПРАВУ	230
Проф. др Миролуб Јевтић ИСЛАМСКО СХВАТАЊЕ ДРЖАВЕ И ПРАВА У ДЕЛУ ИВЕ АНДРИЋА	252
Др Наташа Даниловић Христић УРБАНА БЕЗБЕДНОСТ КАО ЈАВНО ДОБРО	270
Marko Andrejević ЗНАЧАЈ FORENZIČKE DNK ANALIZE У PRAVOSUDNOM SISTEMU	290
Dr Jovan Ćirić BORBA PROTIV DROGE PUTEM DEKRIMINALIZACIJE – SLUČAJ PORTUGALIJE	308
Dr Monika Milošević ODLUKE PROTIV KOJIH SE MOŽE IZJAVITI ŽALBA У PRAVNOM SISTEMU SAD	319
Prof. dr Zorica Mršević PRESUDE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U STRAZBURU У KORIST TRANSSEKSUALNIH OSOBA	332
Милан Јечменић ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ЗБОГ УСКРАЋИВАЊА НЕОПХОДНЕ ПОМОЋИ	352
Prof. dr Slobodan R. Petrović DILEMA: KIBER ILI SAJBER	368
Ana Batrićević KRIVIČNO - PRAVNA REAKCIJA NA ZLOSTAVLJANJE ŽIVOTINJA У KRALJEVINI ŠVEDSKOJ	378
Dr. Jelena Lopičić – Jančić MEĐUNARODNI CRVENI KRST	395
Sanja Zlatanović Prikaz knjige , Dragan Prlja, Zvonimir Ivanović, Mario Reljanović, KRIVIČNA DELA VISOKOTEHNOLOŠKOG KRIMINALA,	405

TABLE OF CONTENTS

Oliver Nikolić, PhD THE CONSTITUTIONALITY OF LEGAL ACTS OF THE EUROPEAN UNION AND INTERNATIONAL LAW WITH SPECIAL REFERENCE TO THE CONSTITUTIONAL COUNCIL IN FRANCE	7
Miloš Petrović, PhD ARAB CHARTER ON HUMAN RIGHTS – A CRITICAL REVIEW	20
Tijana Perić, MA POUND’S CRITICS OF MECHANICAL JURISPRUDENCE	33
Aleksandar Fatić, PhD LIMITATIONS TO THE LEGAL REGULATION OF THE EXTREME RIGHT IN GREAT BRITAIN	47
Dragana Kolaric, PhD SUPPRESSION OF TERRORISM AND THE CRIMINAL CODE OF GERMANY	56
Dejan B. Đurđević, Ph.D. THE CERTIFICATE OF INHERITANCE (<i>ERBSCHEIN</i>) IN GERMAN LAW	71
Vesna Klajn-Tatic, PhD INFORMED CONSENT TO PARTICIPATION IN RANDOMIZED CONTROLLED CLINICAL TRIALS	94
Katarina Damjanović PhD EUROPEAN UNION’S LEGAL FRAME FOR NANOTECHNOLOGY	111
Vladimir Čolović Ph.D FOREIGN JUDICIAL DECISIONS IN MATTERS OF PARENTAL RESPONSIBILITY	129
Zdravko Petrović, PhD, Milan Počuča, PhD, Rajko Tepavac, PhD LIFE INSURANCE CONTRACT IN MONTENEGRIAN LAW	150
Katarina Jovičić, PhD REQUEST FOR SPECIFIC PERFORMANCE OF CONTRACT IN THE	

ADDITIONAL PERIOD OF TIME ON THE CONTRACTS FOR INTERNATIONAL SALE OF GOODS	176
Milica Kovačević MA	
PRIVATE PRISONS	195
Nataša Mrvić-Petrović; PhD	
SOLUTIONS OF PRISON TREATMENT AS AN ALTERNATIVE CRIMINAL SANCTION AND MEASURE	210
Mladen Milošević MA	
CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES IN ANGLO-AMERICAN LAW	230
Miroljub Jevtić, PhD	
ISLAMIC CONCEPT OF LAW AND STATE IN WRITING OF IVO ANDRIC	252
Nataša Danilović Hristić, PhD	
THE URBAN SAFETY AS PUBLIC GOOD	270
Marko Andrejević	
SIGNIFICANCE OF FORENSIC DNA ANALYSIS IN THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM	290
Jovan Ćirić; PhD	
FIGHT AGAINST DRUGS BY DECRIMINALIZATION – THE CASE OF PORTUGAL	308
Monika Milošević, Ph. D.	
APPEALABLE DECISIONS IN THE U.S. LEGAL SYSTEM	319
Zorica Mršević, PhD	
JUDGEMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN FAVOR OF TRANSSEXUALS	332
Mr. Milan Ječmenić	
LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY REFUSAL TO RENDER NECESSARY AID	352
Slobodan R. Petrović, PhD	
THE DILEMMA: KIBER OR CYBER	368
Ana Batrićević	
STATE REACTION TO ANIMAL CRUELTY IN THE KINGDOM OF SWEDEN	378
Jelena Lopičić – Jančić, PhD	
INTERNATIONAL RED CROSS	395
Sanja Zlatanović	
Review of the book: - Dragan Prlja, Zvonimir Ivanović, Mario Reljanović, KRIVIČNA DELA VISOKOTEHNOLOŠKOG KRIMINALA,	405

Prof. dr Slobodan R. Petrović
Udruženje IT veštaka

UDK: 621.391
Pregledni naučni rad

DILEMA: KIBER ILI SAJBER

Polazeći od činjenice da sve šira primena informacione tehnologije, pored niza najraznovrsnijih promena, u naš život uvodi i novu terminologiju, koja se, nažalost, olako, nekritički, a često i bez elementarnog razumevanja suštine značenja pojedinih termina, olako uvodi u naš jezik, izazivajući probleme i dileme u njihovoj upotrebi, autor želi da u ovom prilogu ukaže na nekoliko otvorenih terminoloških pitanja i istovremeno da pokuša da razjasni dilemu upotrebe termina: kiber ili sajber.

Ključne reči: kiber, sajber, računarska tehnologija, komunikaciona tehnologija, informaciona tehnologija, Internet

Uvod

U istoriji ljudske civilizacije društvo je prolazilo kroz brojne faze razvoja na krilima raznih revolucija, od kojih su mnoge bile tehnološke. Ono što je zajednička karakteristika svih tih revolucija je činjenica da su sve one veoma snažno generisale:

- delimičan diskontinuitet sa prošlošću;
 - izvestan stepen neizvesnosti za budućnost;
- nove šire i brojnije mogućnosti, odnosno prilike.

Izuzetak od ovoga svakako nije ni informaciona revolucija, najmlađa tehnološka revolucija koja je još uvek u toku i čiji uticaj itekako svi osećamo. Zahvaljujući ovoj revoluciji društvo doživljava zaista duboke promene koje veoma jasno nagoveštavaju informaciono doba čiji je krajnji cilj, prema trenutnim trendovima, stvaranje novog informacionog društva.

Buran razvoj informacione tehnologije i njena rastuća primena u svim sferama ljudske delatnosti postali su ključna odrednica vremena u kojem živimo. Sigurno je nepotrebno dokazivati ono što je vidljivo i golim okom da eksplozivni razvoj i eksponencijalni rast primene informacione tehnologije kreiraju novu elektronsku opciju koja sve šire i dublje prekriva društvenu zajednicu, menjajući i drastično i dramatično globalni ambijent čovekovog življenja, stvarajući neophodne pretpostavke da se sve radi brže, lakše, obimnije, kvalitetnije i jeftinije.

Iako se još uvek nalazimo na samom početku nove (informacione) ere, ova tehnologija, sa promenama koje izaziva, uveliko nagoveštava pretvaranje digitalnog univerzuma u vitalni resurs koji suočava pojedince, grupe i nacije sa izazovima adaptiranja, inoviranja i reagovanja na mnoge do skora nezamislive prilike i mogućnosti koje im se ukazuju.

Dakle, informaciona tehnologija menja svet u meri da ništa više nije i neće biti kao ranije. Te promene, usmerene prvenstveno na način na koji živimo, učimo, radimo i komuniciramo, odvijaju se u najvećoj meri na revolucionaran način, zbog čega su i označene nazivima koji u sebi sadrže pomenutu odrednicu – *Računarska revolucija, Komunikaciona revolucija, Informaciona revolucija, Internet revolucija, Multimedijalna revolucija, ...*

Ključni simboli ovih promena, koje su *brze, duboke, široke i raznovrsne* u meri da ih je često teško *shvatiti, prihvatiti i pratiti*, označeni terminološkim nazivima – računari, računarski programi, programski jezici, računarske mreže, serveri, klijenti, ... – veoma jasno najavljuju jedno novo doba, doba koje takođe ima razne nazive – *Digitalno doba, Binarno doba, Informaciono doba, Informaciono društvo, ...* Međutim, nezavisno od naziva, značajno je uočiti da se te promene dešavaju u svim slojevima društva i u svim delovima sveta, a njihove konsekvence će se značajno prelamati kroz ceo naš životni vek.

Efekti i implikacije

Informaciona tehnologija je u bukvalnom smislu zahvatila svaki aspekt društvenog života, uključujući državne organe, vojsku, nauku, prosvetu, medicinu, komunikacije, transport, trgovinu, ... Upravo zbog toga nerazumno bi bilo negirati konstataciju da su masivne promene izazvane informacionom tehnologijom uveliko prisutne u savremenom društvu. Primena ove tehnologije počela je da transformiše poslovni svet i funkcionalno i strukturalno. Te promene menjaju način na koji mislimo, delujemo i organizujemo se, bilo gde u sferi ljudskog delovanja, uz napomenu da se sa velikom verovatnoćom može tvrditi da nijedan društveni segment neće ostati van ovih procesa. Ilustracije radi pomenimo da državni organi postaju povezaniji, efikasniji i jeftiniji, biznis postaje robusniji i u stanju je da pruži više i kvalitetnijih servisa, dok grupe i pojedinci imaju lak i brz pristup do "brda" podataka i informacija iz svih oblasti čovekovog stvaralaštva, a ceo svet se polako ali sigurno transformiše u "*elektronsko globalno selo*" u kojem je komunikacija *svih sa svakim* skoro do apsurdna uprošćena, olakšana i ubrzana.

Ukratko rečeno, pod naletima informacione tehnologije društvena zajednica sve dublje i sve brže ulazi u fazu veoma snažne i neumitne transformacije iz industrijskog doba, u kojem su kritični resursi bili kapital i radnička klasa, u informaciono doba, u kojem je kritičan resurs informacija,

odnosno znanje. Svidalo se to nekom ili ne, činjenica je da ekspanzija informacione tehnologije i automatizacija poslovnih aktivnosti i procesa u svim sferama društvenog života zaista predstavljaju istinski fenomen današnjice – fenomen koji polako, ali sigurno, kreira društvo *ekstremno zavisno od znanja*, a ta zavisnost će se vremenom samo širiti i pojačavati.

Poznato je da je informaciona tehnologija donela savremenom društvu bezbroj pogodnosti, ali je takodje stvorila i niz problema i rizika koji ranije nisu postojali. Rastuća zavisnost od informacionih sistema uslovlila je nastajanje brojnih zona osetljivosti, sa potencijalno vrlo ozbiljnim konsekvencama, koje se mogu protezati čak i do gubitka kontrole nad njihovom sudbinom, što ukazuje na činjenicu da društvena zajednica u sve većoj meri biva izložena novom fenomenu – osetljivosti (ranjivosti) u informatičkoj eri.

Brojni rizici, kao što su narušavanje poverljivosti i privatnosti, remećenje vitalnih operacija, destrukcija intelektualnih dobara, razne vrste prevara i krađa i mnogo drugog, i to na način i u obimu o čemu se pre samo nekoliko decenija nije moglo ni sanjati, ukazuju da se suočavamo sa izazovima koji se, najjednostavnije rečeno, moraju držati pod kontrolom. U protivnom, ovo može da preraste u vrlo ozbiljne probleme sa posledicama od kojih mnoge nije lako ni predvideti, a njihove dimenzije ni naslutiti. Sve ovo ima veću težinu ako se zna da smo na ivici eksplozije u obimu elektronskih podataka i informacija koji se u digitalnoj formi razmenjuju na pojedinačnoj i grupnoj osnovi preko globalne informacione infrastrukture. Predstavljajući *kiber-dobra* različitog nivoa vrednosti i značajnosti, kao što su informacije različitog stepena značajnosti i tajnosti, razna vrsta robe, intelektualna dobra i novac, ove digitalne forme iskrsavaju kao najvrednija valuta Informacionog doba. Sadržaji koji se kreiraju u računarima, skladište na diskovima i prenose preko komunikacionih linija postaju vredniji od računara, diskova i mrežnih elemenata preko kojih se prenose. Zbog svega toga društvena zajednica ima *potrebu, prava, obavezu i odgovornost* da štiti svoje ogromno bogatstvo smešteno u virtuelnom kiber-prostoru.

O informacionoj terminologiji

U sučeljavanju sa navedenim izazovima koje nam nameće informaciona tehnologija, kako onim sa pozitivnim, tako i onim sa negativnim predznakom, snažan i nezaobilazan alat predstavlja *adekvatna stručna terminologija*, neophodna da bi se na pravi način *shvatilo, usvojilo i primenilo* sve ono što ova tehnologija svojim korisnicima nesebično pruža. Bez odgovarajuće terminologije informaciona tehnologija će biti izložena snažnoj entropiji sa nepredvidivim posledicama. Ova konstatacija, iako možda prejak, ima prvenstveno upozoravajuću funkciju zbog realnog stanja stvari na našim prostorima. Jer, nažalost, kao i u mnogim drugim, manje ili

više važnim situacijama, pokazujemo našu *nezrelost, površnost, lakomislenost* i još mnogo toga sličnog, kada je reč ne samo o nevažnim, već i o vrlo ozbiljnim pitanjima sadašnjice. Smatrajući da tema ovog priloga upravo spada u kategoriju ozbiljnih pitanju autor se obraća onom delu *naučne i stručne javnosti* koji ništa ne prima “*zdravo za gotovo*”, već prema svim, a posebno prema bitnim, pitanjima, u koja spadaju i terminološka, ima *kritički i analitički pristup*.¹ Istovremeno, on se pridružuje onima koji shvataju ulogu i značaj terminologije, posebno u oblasti Informatike, relativno mlade naučne discipline, ali discipline koja dotiče sve i svakog, u kojoj vlada veliko šarenilo stručnih termina, puno sinonima, hononima i veštački stvaranih novih izraza (često olako i nekritički), što nije logično, najvećim delom preuzetih ili formiranih na osnovu termina engleskog jezika, što je i logično. Informaciona tehnologija najzastupljenija je i najrazvijenija upravo u oblastima engleskog govornog područja, mada ni tamo razvoj informatičke terminologije nije doveden do kraja.

Autor ne smatra za potrebno da se bilo kom intelektualcu detaljno obrazlažu mesto, ulogu i značaj terminologije u bilo kojoj naučnoj disciplini koja ima makar i minimalne specifičnosti. Ovo posebno nije potrebno pravnicima, jer je značaj terminologije naročito izražen u pravnom sistemu svake države, a to je materija koju oni i te kako dobro poznaju.

U razmatranom kontekstu ukazujemo na potrebu da se kod izbora informatičkih termina bude krajnje *obazriv, racionalan i praktičan*, jer su mogućnosti nepravilnog pristupa zaista velike, ali i da se uz sve to odgovorno i razumno vodi računa o *interesima maternjeg jezika*, jer to nije interes bilo kog pojedinca, formalne ili neformalne grupe, već, složićemo se, pre svega i iznad svega, *nacionalni interes*. Najjednostavnije rečeno: *Zaista ne bi trebalo da nepotrebno (i neodgovorno) ugržavamo sopstveni jezik*.

Da se olako odnosimo prema terminima autor će potkrepiti sa tri konkretna primera. Termin INTERNET je *vlastito ime globalne računarske mreže* i zbog toga se ono (ime) mora pisati sa veliko ‘*I*’. Internet sa malo ‘*i*’ ima sasvim drugo značenje – označava bilo koju lokalnu (internu) računarsku mrežu. Nažalost, u dnevnim novinama, pa čak i u mnogim stručnim člancima, ovaj termin se često piše sa malo ‘*i*’. Drugi primer se odnosi na termin *informaciono-komunikacione tehnologije*, koji je tekođe nekorektan. Naime, postoje dve tehnologije: *računarska* i *komunikaciona* tehnologija, koje imaju *različite sadržaje* i koje su se u prvoj fazi koristile odvojeno. Sadržaj prve (*računarske*) tehnologije je prvenstveno *skladištenje, obrada podataka i prezentovanje informacija*, dok je sadržaj druge

¹ Slobodan R. Petrović, *Uloga i značaj nacionalne strategije u suprotstavljanju zloupotrebi IT*, Okrugli sto, Privredna komora Beograda, dec. 2010;

(komunikacione) tehnologije *prenos podataka i informacija*. Kasnijom integracijom računarske tehnologije, kojoj je primarna *automatska obrada podataka*, i komunikacione tehnologije, kojoj je primaran *prenos komunikacionim linijama podataka i informacija*, nastala je *informaciona tehnologija*.² Iz tih razloga, opravdano je koristiti ili nezavisno termine: *računarska tehnologija* i *komunikaciona tehnologija* ili umesto njih njihovu zajedničku substituciju: *informaciona tehnologija*. I najzad, treći primer je *Zakon o visoko-tehnološkom kriminalu*. Naziv zakona, po oceni autora, je *neodgovarajući*, jer je isti *preširok* za ono što bi trebalo da obuhvati. Naime, najkraće rečeno, *kiber-kriminal jeste visokotehnološki kriminal*, ali *visokotehnološki kriminal nije SAMO* (kako je u zakonu upotrebljen) *kiber-kriminal*. Obrazloženje za navedenu konstataciju je jednostavno. U visoku tehnologiju, pored Informacione tehnologije, spadaju: Biotehnologija, Veštačka inteligencija, Nanotehnologija, Nuklearna tehnologija, Genetski inženjering, ... A sve ove tehnologije imaju i svoju "kriminalni komponentu". Termin je očigledno brzopleto i nekritički upotrebljen. S toga, autor smatra da se termin *visokotehnološki kriminal* može koristiti u svim vrstama naučno-stručnih aktivnosti, posebno ukoliko se njime želi ukazati i/ili razmatrati i visokotehnološka dimenzija informacione tehnologije, ali da njegova primena u zakonskoj regulativi (u navedenom kontekstu) nije primerena, jer zakonske odredbe zahtevaju upotrebu vrlo jasnih i preciznih (jednoznačnih i nedvosmislenih) termina, što u ovom slučaju svakako nije zadovoljeno.

Ali to nisu jedini slučajevi. Da ne postupamo uvek adekvatno najbolji primer je upravo *veštačka* dilema *sajber* ili *kiber*, dve rečice koje su prefiksi istog termina u različitim jezicima i koji su postali glavno obeležje – simbol novog informacionog doba. Zašto veštačka? Zato što ona ne postoji kod onih koji se ne samo bave Informatikom, nego je izučavaju i istražuju i na taj način nalaze prave odgovore na postojeće dileme. Upravo zbog toga se u većini stručnih radova informatičkih profesionalaca nailazi samo na jedan od mogućih termina.

Međutim, ni kod onih drugih ne postoji dilema, i ne samo ova, nego ni bilo koja druga, jer oni mnogo toga prihvataju nekritički, zdarvo za gotovo, veoma često na osnovu novinskih članaka, pa čak i na osnovu osećaja, simpatija, melozvučnosti, ... Kako drugačije objasniti i sledeće konstatacije: *Nekako nam se Kiber ne uklapa u smisao onoga što predstavlja Sajber*; ili *Nekako nam Kiber prosto ne zvuči kao pravilna substitucija ...*; *Pa taj termin je već postao opšte prihvaćen*, ... i sl. To, priznaćemo, ipak nisu kriterijumi za stručno, da ne kažemo naučno, procenjivanje i zaključivanje.

² Slobodan R. Petrović, *Policijska informatika I*, Policijska akademija, udžbenik, Beograd 2003, str. 56.

Malo je reći da zabrinjava ovoliko neznanja i nerazumevanja iskazanog u ovako kratkim rečenicama, posebno ako se one javno plasiraju.

Ali, da se vratimo činjenicama i da pokušamo da utvrdimo odakle potiču termini *Kiber* i *Sajber*. U tom kontekstu moramo se vratiti malo u istoriju. Sredinom prošlog veka odvijali su se vrlo burni društveni procesi: jedan svetski rat je okončan, a na svetskoj sceni su se odvijale pripreme za novi svetski rat. Jedan od neposrednih učesnika tih događaja bio je i američki naučnik *Norbert Viner*. Kao svestran i vrstan istraživač Viner je sa grupom svojih saradnika izučavao razne naučne oblasti, ali se težište njihovog rada od samog početka koncentrisalo na *funkcije sistema* – i to *informaciono-upravljачke funkcije*.

Tako je ova tema izrasla u priznato područje istraživanja. Međutim, veliki problem bio je to što nije postojala zajednička terminologija, pa čak ni naziv za ovu novu oblast. Posle dosta razmatranja utvrđeno je da sva postojeća terminologija isuviše vuče na jednu ili drugu stranu da bi mogla dobro služiti u daljem razvoju ove oblasti. I, kao što se to naučnicima često dešavalo, usvojen je *grčki* izraz koji je trebalo da popuni postojeću prazninu. Celu oblast teorije UPRAVLJANJA I KOMUNIKACIJA Viner je nazvao *Kibernetika* (na engleskom *Cybernetics* [sajbÁ(r)'netiks]), koristeći grčku reč koja znači *kormilar*, dok latinska varijanta ove reči označava *upravljач*. Dakle, Viner je prvi upotrebio prefiks *Kiber*, a naša naučna misao je prihvatila i naučnu oblast i njen naziv, pa su generacije studenata na našim fakultetima u manjoj ili većoj meri izučavali *Kibernetiku* – nauku o upravljanju!³

Za nepunih 25 godina Kibernetika je, od neobične kovanice, izrasla u široko razgranatu, opšteprihvaćenu naučnu disciplinu, koja je stekla pravo građanstva i veliki uticaj i na području društvenih nauka, i to pre svega ekonomije, ali takođe i sociologije, prava, međunarodnih odnosa i drugih.

U razmatranom kontekstu od posebnog su značaja naučne discipline koje su *nastale iz Kibernetike* i koje predstavljaju njene fundamentalne delove:

- Teorija sistema;
- Teorija informacija.

Ovo utoliko pre jer se INFORMATIKA, kao nova i mlada naučna disciplina u velikoj meri oslanja na rezultate i dostignuća drugih naučnih oblasti, a pre svega gore pomenutih: *Teorije sistema* i *Teorije informacija*. Iz

³ Šire o Kibernetici pogledati Slobodan R. Petrović, *Policajska informatika I*, op.cit, str. 1-52.

izloženog jasno proizilazi čvrsta veza *Kibernetike* i *Informatike*, odnosno zasluga koju Kibernetika ima u odnosu na nastajanje i razvoj Informatike.

Pozivajući se na Kibernetiku, prefiks *Kiber* (*Sajber*) u razmatranom kontekstu prvi je uveo William Gibson 1984. godine u svojoj čuvenoj noveli *Neuromancer*,⁴ za kreaciju novokomponovanog termina *Kiber-prostor* (*Cyber-space*). *Usvojeni prefiks je trebalo da iskaže poštovanje i zahvalnost koju Informatika duguje Kibernetici*. Prefiks je ubrzo postao veoma popularan među vizionarima i tehnolozima koji su tražili pogodna imena za *nove koncepte* povezane sa Informacionom revolucijom. Primeri su brojni: *kiber-prostor, kiber-seks, kiber-kultura, kiber-lopov, kiber-banka, kiber-škola, ...*

Otkud *Sajber*? Oni koji imaju duže pamćenje setiće se da se taj termin pojavio u našim sredstvima javnog informisanja u kojima su prenošeni interesantni tekstovi iz američkog informacionog domena. Dopisnici su prevodili ineresantne tekstove i dostavljali redakcijama, ne ulazeći u *etimologiju* pojedinih termina, među kojima je bio i termin *Cyber*, koji se na engleskom izgovara *Sajber*. Upravo nerazumevanje suštine prefiksa dalo mu je neku magičnu privlačnost zbog koje je ubrzo dobio veliki broj pristalica, pre svega kod onih nedovoljno upućenih. To uzima toliko maha da, jednostavno rečeno, počinje da smeta. Kao potvrdu iznete tvdnje pomenimo da nisu retki slučajevi da novinari-izveštači nekritički idu čak i dotle da sa naučno-stručnih skupova, na kojima se koristi termin *Kiber*, isti u svojim izveštajima prevode na *Sajber*, čime na najgrublji način dezinformišu javnost, što se sigurno graniči sa ozbiljnom neodgovornošću, s obzirom na njihovu značajnu društvenu funkciju, ulogu i uticaj koji imaju, ne samo u informisanju, već i u obrazovanju javnosti. Kada su neki bili zamoljeni da objasne značenje reči *Sajber* – uglavnom je odgovor izostajao.

Oni neodlučni, kojih takođe nije malo, za sada se ne opredeljuju – pišu u engleskom originalu (*Cyber*), računajući da tako neće pogrešiti, mada taj original upadljivo štrči okružen sa svih strana tekstom napisanim srpskim jezikom.

Da nije jezički čistunac koji progoni svaku jezičku tuđicu iz srpskog jezika autor potvrđuje konstatacijom da nema ništa protiv upotrebe termina *hardver* i *softver*, jer za njih u našem jeziku nemamo odgovarajuću alternativu. Međutim, po autorovom dubokom uverenju, ne postoji ni jedan *objektivan* razlog koji bi, u ovom slučaju, opravdao *zamenu našeg* postojećeg termina (*Kiber*) sa istim terminom, ali sa engleskim izgovorom (*Sajber*). Moraćemo priznati da bi ovo *dvojstvo* bilo zbunjujuće, neozbiljno i neodgovorno. Ovo utoliko pre jer se i u drugim zemljama, van engleskog

⁴ William Gibson, *Neuromancer*.

govornog područja (Nemačka, Rusija, Bugarska, Hrvatska, Češka, Slovačka, Slovenija, ...), koristi prefiks *Kiber*.

Posebnu društvenu odgovornost u ovom, ali i u drugim sličnim slučajevima, imaju oni koji informišu javnost, zbog težine njihove reči i uticaja koji imaju na javno mnjenje, a još veća odgovornost leži na onima koji obrazuju i vaspitavaju druge. Jer, nije bitno da li neki automehaničar u svojoj radionici, kod popravke kola, traži da mu se doda *krstasti šrafciğer* ili *krstasti odvijač*, već je bitno koliko kvalitetno popravlja kola. Ali, ne može se sigurno smatrati prihvatljivim ako „mehaničarski pristup terminologiji“ preovlada u javnim glasilima, obrazovnim procesima, publikovanim radovima i javnim nastupima. Jer, oni čija izgovorena ili napisana reč ima uticaj na širu populaciju (naučnici, nastavnici, stručnjaci, novinari, ...) nose veliku odgovornost za ono što javno kažu ili napišu.

I na kraju, na *Savetovanju o zloupotrebi informacione tehnologije* (ZITEH), održanom na Tari 2006. godine, na kojem se vodila i terminološka rasprava, autor je bio zamoljen da najkraće i najjednostavnije objasni razloge zbog kojih koristi termin *Kiber*, a ne *Sajber*. Njegov odgovor bio je zasnovan na ličnom neslaganju sa praksom da možemo engleski termin *Cybernetics* prevoditi sa *Kibernetika*, a da prefiks *Cyber* ne možemo prevoditi sa *Kiber*. Zato je taj odgovor, koji je, bez lažne skromnosti, naišao na odobravanje prisutnih, glasilo:

*Ja u okviru Informatike predajem **Kibernetiku**, a ne **Sajbernetiku**.*

1. Literatura

1. *e-Government for the new Millennium*,
<http://esevaonline.com/htmlpages/downloads/ppp%20e%20gov.pdf>
2. Hal R. Varian, *Economics of Information Technology*, University of California, Berkeley, July 2001, Revised: March 23, 2003
3. *Information Technologies and Social Transformation*, National Academy Of Engineering,
http://www.nap.edu/catalog.php?record_id=166
4. Jongwoo Han, *Internet, Social Capital, and Democracy in the Information Age*, <http://sai.syr.edu/facultypapers/Han%207-29-03.pdf>
5. Jason Whittaker, *The Cyberspace Handbook*, 2004, Routledge, London, USA and Canada

6. *Microsoft Computer Dictionary* – 4th ed,
"http://www.amazon.com/exec/obidos/search-handle-url/ref=ntt_athr_dp_sr_1?%5Fencoding=UTF8&search-type=ss&index=books&field-author=Microsoft%20Press" (Author) 1999.
 7. Milina Krejović, *Tehno muzika*,
[http://rs.keplerunited.org/img/clanci/35%20 Tehno%20muzika.pdf](http://rs.keplerunited.org/img/clanci/35%20Tehno%20muzika.pdf)
(Pogledati str. 11)
 8. Slobodan R. Petrović, *Kompjuterski kriminal*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2004, 564 str. III izdanje (Pogledati Rečnik);
 9. Slobodan R. Petrović, *O neophodnosti nacionalne strategije zaštite kiber-prostora*, Nauka Bezbednost Policija (NTB), Beograd, vol. XI, no. 2, 2006, str. 3-28,
http://kpa.edu.rs/data/akademija/nbp/nbp_2006_2.pdf – (Pogledati str. 4: Šta je Kiber-prostor);
 10. Slobodan R. Petrović, *Policijska informatika I*, Policijska akademija, udžbenik, Beograd 2003, 415 str.
 11. Slobodan R. Petrović, *Uloga i značaj nacionalne strategije u suprotstavljanju zloupotrebi IT*, Uvodno izlaganje na Okruglom stolu na temu Digitalna forenzika i IT veštačenje u funkciji borbe protiv visoko-tehnološkog kriminala, Privredna komora Beograda, dec. 2010,
<http://www.itvestak.org.rs/skupovi/Uloga%20i%20znacaj%20nacionalne%20strategije%20suprotstavljanja%20zloupotrebi%20IT.pdf>.
- Vera Tasić, Ivan Bauer, *Rečnik računarskih termina*, 2004, ISBN: 86-7555-223-8 William Gibson, *Neuromancer*,
http://profile.iiita.ac.in/lhaolai_99/Small_stuffs/William%20Gibson%20-%20Neuromancer.Pdf

Prof. dr Slobodan R. Petrovic
Association of IT Expert

THE DILEMMA: KIBER OR CYBER

***Abstract:** Assuming that all the wider application of information technology, in addition to a number of diverse changes, in our lives introduces new terminology, which, unfortunately, too easily and uncritically, and often without an elementary understanding of the essence of the meaning of terms, easily introduces in our language, causing problems and dilemmas in their use, the author wishes to in this paper point to several open questions of terminology and also to try to clarify the dilemma of using the term: kiber or cyber.*

***Key words:** kiber, cyber, computer technology, communication technology, information technology, Iternet*